

MARCZIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2020/5-6 szám

Tartalom

Villám

- [Gyászban](#)

Palota és kunyhó

– Ballai László különrovata –

- [Erkölc és etika](#)
- [Intés a Rialto felé](#)
- [Tragédia a világban](#)
- [Angyalvár](#)
- [Kórházparancsnok](#)
- [Hadigazdaság](#)
- [A mezítelen marketing](#)
- [Száz esztendeje](#)
- [Szerelmeslevelek járvány idején](#)

Délibáb

- [Kaiser László: Halhatatlanság](#)
- [Kaiser László: Epitáfium](#)
- [Petőfi Sándor: Palota és kunyhó](#)
- [Conrad Ferdinand Meyer: Sirályok](#)
- [Friedrich Hebbel: A sír](#)
- [Detlev von Liliencron: Acheroni borzongás](#)
- [Mihail Bulgakov: A Mester és Margarita](#)
- [Kuncz Aladár: A fekete kolostor](#)
- [Csokonai Vitéz Mihály: Dr. Földiről egy töredék](#)
- [Csokonai Vitéz Mihály: Az ember, a poézis első tárgya](#)

Húrok

- [Nándi Mihály: Kortárs vagy zene?](#)

- [Vörösmarty Mihály: Liszt Ferenchez](#)

Villám

Gyászban

Gyászban az ország. Ezt Magyarország kormánya nem vette észre! Ha ötvenen életüket veszítik egy közlekedési balesetben, félárbóca eresztik a nemzeti lobogót. A koronavírusban elhunyt négyszázharminchat ember nem számít a miniszterelnöknek, aki itt tájékozódik, ott intézkedik és mindenhol nyilatkozik, e rendkívüli helyzetben már meg is kezdvén a választási kampányát (a jól bevált formátumú, kékalapú „tájékoztató” plakátjaival elárasztva az országot). Persze azért a „koronavírus-fronton” elért sikerek és örömhírek után bemondják a halottak számát is, de – gondosan ügyelve dolgozó népünk közérzetére – hozzátéve, hogy ők mindannyian krónikus betegek voltak. Tehát nem számítanak, őket már leírta a kormány.

Mind a négyszázharminchatan magyarok voltak, mint azon testvéreink, akik Trianon óta Ausztriában, Horvátországban, Ukrajnában, Romániában, Szerbiában és Szlovákiában éltek és haltak meg. Minden ember fontos. Szeretetével, tapasztalatával gazdagít bennünket, amíg csak lélegzik. Lélegzik. Valamelyik amerikai államban azt követően tiltották be a halálbüntetést, hogy a kormányzó végignézte egy elítélt elgázosítását. A szerencsétlen húsz percig bírta lélegzet nélkül. A koronavírus áldozatai nem csendeszen mennek el, hanem hosszadalmas kínhalál a részük.

Mi, a Marczius Tizenötödike szerkesztősége fejet hajtunk elhunyt honfitársaink előtt, akik itt éltek, és nem kellett volna meghalniuk. Gyászunk nemzeti gyász.

Palota és kunyhó

– Ballai László különrovata –

Erkölc és etika

„És míg olvad a hó a folyók duzzadva rohannak:
így olvadt neki szép orcája a könny özönében,

így sírt férje után, aki ott ült. Csakhogy Odüsszeusz bárha szívében szánta nyögő, zokogó feleségét, meg nem rebbentette szemét, s az mint szaru vagy vas állt szeme-héja között: ravaszul rejtette a könnyét.”

Így ír csodálatos költőiséggel Homérosz az *Odüsszeia* XIX. énekében mintegy a modern lélekelemző irodalmat előlegezve. Az álöltözötű Odüsszeusz tíz év után most látja újra a feleségét, és minden vágya, hogy karjába ölelje, ám annak még nem jött el az ideje. A „Sokattúrt” mit tehet, túr még tovább. Micsoda pszichológiai helyzet, egyfelől a nőé, aki előtt ott ül a távollévőnek hitt, imádott férfi, másfelől a férfié, aki akárcsak egy gesztussal is könnyíthetne a legszeretettebb fájdalmán – amelyet maga is teljes szívével átél –, de nem teheti, mert ha felfedi kilétét, mindkettejük életét veszélybe sodorná. A jelenet rendkívül drámai és rendkívül összetett, ezáltal valószínű, hiszen az életben – így a jelenlegi járványhelyzetben is – ritkák a feketén-fehéren megoldható helyzetek. Odüsszeusz jellemét például így is meg lehet ragadni: „micsoda disznó, hogy hagyja szenvedni a feleségét!” Igen, a szituációt az etika és az erkölcs szempontjából is lehet mérlegelni.

Az „etika” és az „erkölcs” az általános szóhasználatban szinonimák. A tudományos igényű megközelítés azonban az etika tárgykörében három vizsgálódásra terjed ki: (1) Az erkölcsi kérdésekre: például „Odüsszeusznak fel kell fednie a kilétét?”; „Helytelen dolog járványhelyzetben közösségbe menni?”. Ebben az értelemben az „etikus” és az „erkölcsös” gyakorlatilag ugyanazt jelentik. (2) Az emberek erkölcsi vélekedéseivel kapcsolatos ténykérdésekre: például „Mit gondolt valójában Odüsszeusz, miközben nem fedte fel a kilétét reá váró feleségének?”; „Mit gondolunk (vagy mit gondolok én) arról, hogy pandémiás időszakban korlátozzák az emberek szabad mozgását? (3) Az erkölcsi kifejezések (például „kell”, „helyes”, „kötelesség”) jelentésére vonatkozó kérdésekre, illetve az ezekre történő reakciókára: „Amikor Odüsszeusz azt gondolta, hogy nem kell felfednie kilétét a feleségének, mit értett ezen?”; „Mi vezet valakit arra, hogy úgy vélje, rá nem vonatkoznak a járványügyi szabályok?” Ennek megfelelően megkülönböztethető (1) az erkölcs, (2) a leíró etika és (3) az etika.

Egy erkölcsi állítást nagyon is könnyű összetéveszteni egy leíró etikai állítással, különösen amikor saját erkölcsi nézeteinkről beszélünk, mégis alapvető, hogy megkülönböztessük egymástól az erkölcsi ítéletet, amely szerint „Helyes lenne ha Odüsszeusz felfedné a kilétét,” és azt a leíró etikai állítást, mely szerint „Pszichológiai tény, hogy én úgy gondolom, hogy helyes lenne, ha Odüsszeusz felfedné a kilétét”. A háromféle kérdés megkülönböztetését elősegíthetik a következő szabályok: erkölcsi állítást tesz az, aki elkötelezi magát egy erkölcsi álláspont vagy nézet mellett. Ha nem – tehát ha csak tárgyilagosan értekezik maga vagy mások tényleges vagy lehetséges erkölcsi nézeteiről –, akkor az állítás vagy leíró-etikai, vagy etikai. Ezt általában már a formája is jelzi, ugyanis ilyen mondatokban az erkölcsi tartalmú kifejezések „hogymint” kezdetű mellékmondatban vagy idézőjelek közé téve fordulnak elő. Ha az állítás igazsága attól függ, hogy az emberek de facto hogyan vélekednek valamely erkölcsi kérdésről, akkor az állítás leíró-etikai; azonban ha az állítás igazsága azon múlik, hogy bizonyos szavak mit jelentenek, vagy hogy mit mondanának az emberek, ha bizonyos erkölcsi vélekedéseiket szavakba foglalnák, akkor etikai állításról van szó. A szűkebb értelemben vett etika tehát közvetlenül nem foglalkozik sem azzal, hogy Odüsszeusznak fel kell e fednie kilétét (ez erkölcsi kérdés), sem pedig azzal, hogy bárki de

facto helytelennek tartja-e, mint cselekszik (ez leíró-etikai kérdés), bár kapcsolata mindkét kérdésfajttal lehet, ugyanúgy, ahogy a matematikának lehet kapcsolata a fizikával. Vagyis a szűkebb értelemben vett etika a következő kérdésre keresi a választ: „Pontosan mit is mondunk, amikor azt állítjuk, hogy Odüsszeusz viselkedése helytelen?”. A szűkebb értelemben vett etika tehát úgy viszonyul az erkölchöz, mint a tudományfilozófia a tudományhoz.

Ugyanakkor az erkölcsös magatartás is lehet etikai természetű. „Ha valamire törekszünk, azért tesszük, mert jónak tűnik” – mondta Szókratész. Ebből azt a következtetést is le lehet vonni, hogy ha valamit jónak nevezünk, azzal már útmutatást is adunk a választáshoz. Igazoltnak látszhat: „Mivel ezzel Pénélopénak fájdalmat okoz, Odüsszeusz helytelenül viselkedik, midőn nem fed fel a kilétét”; vagy: „Nekem nem jó, ha járványidőszakban korlátozzák a szabad mozgásomat, tehát az intézkedés helytelen”. Etikailag azonban mérlegelhető, hogy a saját, közvetlen szempontjainkon kívül léteznek-e más szempontok is, amelyek az erkölcsi magatartásunk megváltoztatására ösztönöznek akkor is, ha az nem jó. A vizsgálódás során felmerülhet olyan teleológiai szempont, magasabb cél érvényesülése is, amely a saját közérzetünkön túlmutat, például élve: „Azzal, hogy Odüsszeusz nem fed fel kilétét Pénélopé előtt, mindkettejük életét megmentheti”; „Ha pandémiás időszakban nem megyek közösségbe, megelőzőm azt, hogy megfertőződjek és másokat megfertőzzek, esetleg a halál karjába lökjek”.

Intés a Rialto felé

A Rialto fölötti házban, valójában egy reneszánsz palotácskában, én vagyok az egyetlen, aki még gyermekkoromtól fogva itt élek, az összes többi emeletet, mit emeletet, fülkét, zeg-zugot, felvásárolták a Canal Grande vámszedői. Ablakunkon kipillantva már a háború alatt is elégedetten bólogattak a német tisztek, hogy „Schöne Aussicht”, apám pedig mosolyogva felelte: „Igen. De nem eladó”. Mindenki reszkető újakkal számolta át a temérdek bankót, amiért eladta a kilátást, a jövőt. Mert nyolcvanéves kor felett mi marad az embernek? Egy ablakmélyedés. De nem mindegy, hogy az a lichthofra, vagy a Canal Grandéra szolgál. Persze ki gondol ennyire előre harminc–negyven évesen? Ha meg eléri az aggkort, hagyja, hogy bedugják valami öregek otthonába, ahol bámulhatja, mint csöpög az infúziós csövön keresztül a karjaiba a meghosszabbított élet. Egy csepp ezer líra, vagy egy euro? Mennyiért is váltották át a lírát? A velenceiek imádják a pénzt, amely soha nem válik a vérükké, mint a németeknek, csak átfolyik rajtuk, mint a tenger a csatornákon. Váltani, az ujjhegyek között zizegtetni a friss bankókat. Mitől friss a festékszagú, elpiszkolódásra kész, színes papírlap? Talán mert a reá nyomott arcon – amelyet most, nem úgy, mint életében, mindenki megsimogat – nem keletkeznek újabb ráncok, és nem mélyülnek el a régié? Nem a polip friss, amit vesznek rajta a Rialto-piacon? Vagy amit kisütnek a trattoriában? „Asszonyom, ezt kóstolja meg, kívül ropogós, belül omlós.” Mintha nem adná el az illat is. Ám a tulajdonos mosolya és a mozdulat, amellyel alám segíti a széket, még

omlósabbá teszi.

Bezzeg a két német katona, unokatestvérek, tervezgették a jövőt. A háború pokla közepette már a velencei Aussichtről ábrándoztak. Mint is gondolhatták volna, hogy egyikük negyven évre be lesz zárva az Ostblokkba. Egy politikai rendszerbe, egy loggia mögé mindig bevagyunk zárva. Egyszer csak feketeinges alakok lepik el az utcát. Harsány, jóvágású fiatalok, de valahogy mindig bandákban járnak, mindig jelszavakat harsognak, és aki nem ordít velük együtt, azt nevétségessé teszik. Jó esetben. A rendszer elején. A rendszer eleje olyan, mint az az észrevehetetlen hullám, amely csak jelentéktelen rebegést kelt a lagúnák víztükrén januárban, amikor már lázasan szervezik a karnevált, de a legöregebb gondolások tudják, hogy nem kikötni, hanem kiemelni kell ilyenkor a csónakot, mielőtt az ár dobja a partra. Negyven év után találkoztak ismét a németek, ideutaztak, meglátogattak, de már nem akarták megvenni a lakásomat, mert a négyzetméterár olyannyira felszökött. Nagyon kedvesen viselkedtek, talán túlságosan is. A háborús történeteik negédes emlékezésbe siklottak, hogy is mondják csak? Gemütlich. Csak hát a háború egyáltalán nem volt gemütlich, ötven millió ember életét követelte, és ha itt, Velencében nem dörögtek is a fegyverek, a nyomor és a jegyrendszer ide is elért. Ki veszi észre az első hullámot? Tegnap még nagyhatalom voltunk, az Adria és a Földközi-tenger keleti medencéjének királynője, Ciprusig lengett Marco oroszlanos lobogója. Mi vágtuk ki a Dinári-hegység összes fáját, az erdőt átköltöztetve a tengerre, „Jaj csak a velencei flotta meg ne jelenjen!”, nyögték Raguzától Candiáig, de megjelent.

Hanem, egy időtől fogva mind nagyobb számban érkeztek városunkba az idegenek. Nem kalmárok, akik Velencéből szállítják tovább kelet selymét, kelméit, aranyát és fűszereit, sem pedig jól fizetett zsoldosok, átvonulóban, akik újabb kereskedelmi lerakatok létrehozásához hódítanak meg további területeket, persze annak lakosságát is alaposan megsarcolva – hanem jól fizető turisták. Velencét múltba dermedt szépsége, csillogása divatos kirándulóhellyé teszi az európai arisztokrácia és gazdag polgárság számára. A divat pedig hamar előhívja a könnyed életet is. Az év felét a karnevál vidám fékevesztettsége tölti be, a maszkok és dominók izgalma – Colombina keresi Arlecchinóját. Az Adria királynőjében megannyi hercegnő tűnik fel, Velence asszonyai, akiket azelőtt – ha uruk távol volt, a hű házibarát, a cicisbeók által – jól őrzött paloták aranykárpitos szobáiba zártak. A táskájukból nem hiányozhat a pakli kártya, a napirenden levő udvarló miniatűrje, a maszk és a szabószámla. Délelőtt csokoládét és limonádét szürcsölgetnek kedvenc kávéházukban (a kávé megbarnítja a fogakat: megtörik a mosoly csodája), egy kis szagos mise, kis délutáni alvás után indulhat az esti hódítás a város legfelkapottabb szalonjában. Európa turistái és az őket felkaroló helyi dívák kedvéért nem kevesebb, mint ötszáz szalon működik. És az urak? Az ő menetrendjük: reggel egy kis misécske, utána egy jó adag kávé (nem is jött ki rosszul, hogy a törökkel folytatott évszázados vagdalkozást, kiszorítósdit a kávékereskedelemmel cseréltük fel, a forró barna italért – és persze a hozzákötött hajlongásért – a német urak annyit is kifizetnek, mint mi a legjobb chiantiért), délben kis kártyácska, este egy kis nőcske valamelyik kaszinóban. A finom hölgyek és az urak is restek elsétálni a rakparton a Rialto-hídig, a Szent Szófia térről vitetik magukat át gondolával a piacra. Alig is gyönyörködnek lugasaiban és fáiban, amelyek oly ritkák e körengetegben.

– Persze, mert a Kelet végleg elveszett – magyarázza Girolamo, ő mindent tud, hiszen orvos. Hadd magyarázza, ha már az unokám úgy odavan érte. Milyen ritka manapság az ilyen szoros kapcsolat. Eljegyezték egymást, lépésről lépére tervezik az esküvőt, az életet. Egy kicsit talán lassan. –1669-ben odalett az utolsó nagy tartomány, Kréta szigete is. Még egy rohamot

indítottunk a török kolosszus ellen. A hős Francesco Morosini 1687-ben diadalmas harcok sorozatával újra meghódította a Peloponnészosz-félszigetet és Athént. Úgy látszik azonban, Velence már elfelejthette az uralkodás művészetét, amellyel a Cambrai-i liga idején is biztosította tartományai hűségét. Miközben Európa ujjongva ünnepli a kereszténység diadalát, a Habsburgokkal kötött karlócai béke után a törökök teljes erejükkel ellenünk fordulnak, maguk a görögök sem segítik a Serenissimát, 1718-ban végleg elvesztjük Görögországot, valamint utolsó támaszpontjainkat a Földközi-tenger keleti medencéjében. A XVIII. században már csak a dalmáciai és az itáliai tartományok maradnak meg. Iparunkra súlyos csapást mér a nyugati textilgyártás és a hajógyártás iránti kereslet visszaesése. De produkálunk – nem csak kártyabarlangokat, regattás sportünnepségeket – egy Settecento Veneziánót is. Európa műfestő növendékei nálunk állítják fel háromlábú állványaikat, hogy lemásolják Giambattista Tiepolo csodálatos elevenséggel szárnyaló angyalait és mitológiai isteneit, a két Canaletto páratlan tájképeit, Francesco Guardi sejtelmesen vibráló színfoltjait, és Pietro Longhi ecsettel rögzített jeleneteit, amelyek a Szent Márk tér forgatagát csakúgy bemutatják, mint az úrnők szalonjait. A viruló operakultusz Velencébe csábítja a muzikusokat, köztük Cimarosát. Hét színházban küzd a közönség tapsaiért a Commedia dell’Artét sziporkázó vígjátékká nemesítő Goldoni, és ellenlábasa, a barokk meseszínpad fantáziáját feltámasztó Gozzi. És városunk legnagyobb büszkesége Vivaldi, a dallamokat, amelyekkel a hegedű húrjaira költöztette a tavaszt, mindenki ismeri a világon. Főleg persze a turisták.

– Nélkülük halott lenne a város. A Rialto-híd szakasztott olyan, mint a Canaletto-képen. Csak a turisták mások rajta.

– Olyanok, mint a híradó elpergő filmkockái, amelyeket soha nem látunk újra.

– Mit tudunk a másik emberről, a szomszédról? Azt a képet, amelyet rögzítettünk róla, és amelyet kiegészítettünk a fantáziánkkal.

De most, az evezőrudat jobbra, balra gyorsan váltogatva nem sikerült enyhe ringássá változtatni a keskenyorrú csónakok veszett vergődését. A gondolások éneke helyett egyre erősödő, baljóslatú morajlás hallatszott. A csatornák víztükrét széttördelve, az a gonosz hullám bezúdult a lagúnába. Az Adria felől érkező kalózokat őrtornyokból megfigyelhetik, védekezhetnek ellenük erődítésekben rájuk hajigált tűzcsóvák, láncokkal, vízbe süllyesztett karókkal, de a hullám ellen semmivel sem. Közeledtet talán csak az épületek ereszen megremegő könnyű pára, vagy a lábszáramba belenyilalló fájdalom jelzi, esetleg az eladó lányok homloka körül sűrűbb táncot lejtő hajfürtök. De a fájdalomtört, vagy a felcsillanó tekintetek is valami más, jobb világ, szerető, egészség megérkezésére magyarázzák a delejt. Soha, soha nem várjuk a vést, amely egyszer csak itt van. Teljesen kibillent bennünket az addigi valóságból, és tehetetlen várakozásra késztet. A tenger szeszélye is, amely nem tornyosul fel, csak némi sarat, hínárt vet a házak tornácára. Eltűnt a rakodópart, víz alatt áll minden. Nem kapok levegőt.

Milyen halott a város. A Rialto-híd, Canaletto képe egyetlen bárka, gondola, alak nélkül. Nincs, aki felemelje vagy leengedje a kezét.

– Óvatosan emeljétek, bármikor becsaphat a hullám!

– Az a hullám bármikor elindulhat. Ha a Rialto rakpartjai nem látszanak, akkor a Szent Márk tér is sártenger alatt. De miért van rajtad az a maszk? Mégis megtartják a karnevált ebben a

szörnyű időjárásában? Turisták nélkül?

- Nem azért viselek maszkot, nagymama, hanem hogy... hogy meg ne fertőzzelek.
- Akkor ez egy mentőcsónak.
- Ne erőltesd a szót, mindjárt ott leszünk a kórházban.

A boltív alól kibukkanva erőtlen búcsút kell venni a Rialto-hídtól. Milyen nehezen emelem a kezemet.

- Ugyan, nagymama, nem sokára visszajövünk. Girolamo az ügyeletes, már vár bennünket.

De Girolamo nem várt bennünket. Senkit nem várt. A kórházba mindenfelől dőltek a betegek. Mintha a Velence utcáiról hiányzó emberek mind itt adtak volna találkozót egymásnak. A folyosók, várótermek mind tele mentőhordágyakkal. „Vegyék fel a beteget, nekünk vissza kell mennünk a szolgálatba, máris nyolc címünk van.” „Nincs hely a kórteremben.” Ez a beteg fullad, lélegeztetőgépre kell tenni.” „Nincs lélegeztetőgép.” Uramisten, hol van Girolamo? „Hölgyem, nem mehet tovább, ez az intenzív osztály.” Persze, nem is, nem hagyhatja itt nagymamát. „De szóljanak, hogy itt a menyasszonya. Vagy nem is, hogy itt a nagymama.” Istenem, ez a zsúfoltság, ezek a szagok. Az ijedség kipárolgásai. Én is ezt árasztom?

- Nagymama!
- Girolamo. Végre. Hol voltál?
- Nem látod, mi van itt?
- Fuldoklik.
- Minden lélegeztetőgép foglalt.
- Hát akkor vetess le valakit.
- Azzal megölném.
- Nagymamát akarod megölni?
- Várni kell. Nincs elég kapacitás.

– Kapacitás? A nagymama neked kapacitás? Vedd tudomásul, hidegvérű gyilkos vagy. Soha nem kaparintod meg a rialtói lakást. Felbontom az eljegyzést!

- Miket beszélsz, az Istenért?

Colombina keresi Arlecchinóját. Ennek a csinos kis szolgálólánynak aztán vág az esze és pereg a nyelve. Ki gondolná, hogy kötélén ereszkedik alá a Szent Márk-székesegyház harangtornyából, színes konfettiket és szalagokat szórva a téren álló emberekre – „Ez aztán a bátor lány!” „Nekem is egy szalagot!” „Beláttam a szoknyája alá!” – úgy nyitja meg a karnevált? Egy Arlecchino, a kedvese semmi esetre sem. Miközben a jóindulatú, takaros, de kacérnak és kissé könnyű erkölcsűnek tartott leány szerelméért mindenki verseng, ő csak mondja a maga jól átgondolt történeteit, amelyek még abból az időből származnak, amikor Velencét magas süvegű dózsák, tárgyaláskor mindig a napnak háttal ülő öreg tanácsnokok, minden hájjal megkent kalmárok, könyörtelen zsoldosvezérek uralták és persze a zabolátlan, mindannyiuk elkergetésére kész polgárok, akik dominókban jártak titkos összejöveteleikre. Dobd el ezt a ronda, csőrös maszkot, a pestisdoktorét, vedd fel végre színes háromszögekből és rombuszokból összerótt

buggyos ruhádat, és csínyekre fel, ne hagyd, hogy Colombinád más férfiakra ábrándozzék. Bocsásd meg kissé egyszerű, foltozott ruháját, köténye mindig tiszta, jó asszonyod lesz, homloka körül táncot lejtő hajfürtökkel, ne törődj vele, ha időnként maszkot visel majd. Mit tudunk a másik emberről? A képét örökké a fantáziánkkal javítgatjuk. A Sagredo-palota homlokzatának csúcsívesre hosszabbított, Canal Grandéra szolgáló ablakai sem láthatják a lugasokkal és fákkal díszelgő Szent Szófia teret, amelyet, ha ráborul a sötétség, színes fényfüzerekkel világítanak meg.

Tragédia a világban

A románokat, a Balkán-hegységben legelőváltó pásztorkodást folytató népet 976-ban említették először az írott források, mégpedig a Preszpa-tó környékén, ahol is meggyilkolták Dávidot, Sámuel bolgár cár testvérét. A Preszpa-tó a Déli-Kárpátoktól, azaz Erdély határaitól ötszáz kilométerre fekszik. Ennek a hosszú útnak a megtételére a románságnak még évszázadokra volt szüksége.

„Úgy érzem, ez a tavasz a legnagyobb próbatételt hozta az emberiségnek” – adott hangot a véleményének nagy empátiával kitűnő operaénekesnőnk, Rost Andrea. Tanuljuk a türelmet és az egymásra figyelést, tette hozzá. A kijelentés kapcsán hozzuk fel a trianoni gondolkört is.

Magyarországtól az I. világháború félmillió halottat és másfélmillió sebesültet követelt, utóbbiak közül többszáz ezren elvesztették kezüket-lábukat. Létrejött a hadirokkant-kérdés. A háború után még többszáz ezer áldozatot szedett a spanyolnátha járvány. Ezek a statisztikáink arányaiban egybevágóak a velünk együtt háborúba lépett országokéval. A száz évvel ezelőtti tavaszon – a tudunk nélkül – azonban már kialakult a trianoni magyarság is. Az antant nevében megszálló erőként fellépő cseh, román és szerb erők mélyen országunk területén álltak, annak kétharmadát elfoglalva. A megszállók a nemzetközi jog legdurvább megsértésével nem csupán bántalmazták a magyar lakosságot, nem csupán kifosztották, hanem földjeiről elűzték, tulajdonából kiforgatták, a magyar állam köztisztviselőit pedig saját kormányaikra eskették fel. Aki nem tette le az esküt – márpedig félmillióan nem tették le – annak fel is út, le is út. Ezeket a jogsértéseket azután a trianoni szerződés szentesítette, amelynek következtében Magyarországot területének és nemzeti vagyonának kétharmadától megfosztották, sőt még háborús jóvátételre is kötelezték.

A legnagyobb veszteség a Romániához csatolt területek révén ért bennünket, amelyek 104 ezer négyzetkilométert tesznek ki szemben a megmaradt 93 ezerrel. A hódítók minden területen egységes politikával kezdték pusztítani a magyarságot, akadályozva nemzetiségi jogainak gyakorlásában és nyelvhasználatában, kultúráját és etnikai egységeit pedig lerombolva. A 80-90 %-ban magyarlakta városokba és régiókba a megszálló etnikumhoz tartozókat betelepítve elszlovákosították Pozsonyt, elrománosították Nagyváradot és Kolozsvárt, szétszabdalták az

oktrojált határainkon minden irányba átnyúló magyar etnikai tömböket. Csak a székelyek megtörése bizonyult lehetetlennek, a falvak és a kisvárosok összezáródó lakossága egyszerűen kivetette magából a nem odavaló népelemeket. Nagy árat kellett ezért fizetniük: területüket Erdély legelmaradottabb régiójává züllesztették. Ezért is tartozik a történelmi igazságtétel kategóriájába az a kezdeményezés – mindegy melyik politikai erő támogatta –, hogy az Európai Unión belül, tehát egy a román államnál magasabb közjogi fórum égiszében jöjjön létre a székelyek kulturális autonómiája. A kezdeményezés mögé példátlan mértékben felzárkózott a magyarság.

A sikert követően megdöbbenő módon éppen egy romániai magyar újságíró, Parászka Boróka tollából érkezett az opposzió:

„Rendkívüli a mozgósítás a »nemzeti régiók« létrehozása mellett. Hosszú hónapok óta engem is kérnek-kértek, hogy segítsek az aláírásgyűjtésben, és a mozgósításban. Nem tettem, több okból. Egyrészt nem akartam a különvéleményemmel veszélyeztetni a kezdeményezést. Másrészt semmi esélyt nem láttam arra, hogy valóban szakmai vita alakuljon ki a kezdeményezésről. Most azonban, a kampány végéhez közeledve elmondom, miért nem tartom fenntarthatónak, támogatandónak.

1. súlyos szakmai, etikai hibák vannak a megszövegezésében. Az »őshonos kisebbségek« (indigenous) védelmében fogalmazták, de ez Európában – ellentétben például Ausztráliával vagy Amerikával – nem alkalmazható. Ha alkalmaznák, az súlyosan kisebbségellenes lenne: itt ugyanis évszázadok óta masszív lakosságcserek vannak. Hol erőszakos, hol kevésbé erőszakos módon folyamatosan változott az európai népesség összetétele. Kik az őshonosok? A dákok? – igen, a dáko-román elmélet például egy olyan kísérlet volt, amely aszerint igyekezett mai politikai-gazdasági-jogi előnyöket igazolni, hogy »ki volt itt előbb«. Ha egy nemzetállam kezébe ilyen diszkriminációra alkalmas eszközt adunk, mint az »őshonos kisebbség« elve, pont az olyan csoportokat fogják először támadni, akiknek a védelmében elvileg a »nemzeti régiókat« létrehoznák: a székelyeket, a csángókat. Ők ugyanis betelepítettek, sőt ide-oda telepített közösségek voltak az elmúlt évszázadokban. A bukovinai székelyeket legutóbb 80 éve telepítették át Vajdaságba. Rájuk hogy vonatkozik az »őshonos« kisebbség elve? Hogy ne is beszéljünk a romákról: őket másodrangú, »nem őshonos« kisebbségeknek tekintjük? Mégis, milyen kisebbségvédelem vár ránk, ha ilyen kategóriák fogják meghatározni, hogy ki milyen jogvédelmet élvezhet?

2. A »nemzeti régió« stratégiája épp a Székelyföld – szűkebb otthonom – szempontjából káros. »Nemzeti régiók« létrehozásáról beszélünk, de a jelenlegi három székelyföldi megyéből egy (Maros) vegyes lakosságú, kettő pedig (Hargita és Kovászna) gazdasági, infrastrukturális szempontból román többségű térségektől függ (pl. Brassótól) Ilyen etnikai szempontból mozaik térségben »nemzeti« alapon adminisztratív egységet létrehozni lehetetlen. Ha csak nem akarjuk amputálni például a Székelyföldről Marosvásárhelyt. Lehet decentralizált egységekről beszélni, kell is: ha valóban működőképes, gazdaságilag fenntartható, szociálisan gondoskodó és etnikai fezsültségek nélküli régiókat akarunk. De nem nemzeti és nem etnikai alapon.

Értem én, hogy most mindenki bizonyítani akarja az elkötelezettségét. Az ellenzéki értelmiség közül is sokan meg akarják mutatni, hogy nem »székelyellenesek« és

»nemzetellenesek«. De ennek nem az a módja, hogy besorolunk átgondolatlan, szakmailag fenntarthatatlan és igazolhatatlan kezdeményezések mögé. Hanem az, hogy bátran vállaljuk a vitát, érvelünk, még akkor is, ha az aktuális kurzus »nemzetellenesnek«, »nemzetárulónak« bélyegez. Mert vagy valódi, nemzetközi fórumokon is érvényes, a nemzetállammal szemben megfogalmazott, azon számon kérhető kisebbségvédelmet gyakorlunk, vagy semmilyen.”

Mert én őszinte ember vagyok, és kimondom – ismerjük ezt a típust, akit e hevület hajt, s ezzel beleéli magát politikai ellenfele helyzetébe is, odáig, hogy végül teljesen megérti őt, és értelmetlennek tartja a fellépést ellene. Másfelől éppen Marosvásárhelyt találkoztam egy ottani vezető magyar politikussal, akinek minden második mondata így szólt: „ne bolygassuk!”

De csak bolygassuk! Most jött el annak az ideje, hogy a politológiai legképzettebbek, az amerikai és európai autonómiakonstrukciókban egyaránt járatos jogászok, csakúgy elmondják a véleményüket, mint a politikai ideológiáktól nem befolyásolt történészek. Mi is folyt Romániában? Hová is lettek a wilsoni-elvek? Hová tűntek a nemzetiségek? Miért keverték össze őket? És milyen alapon? Az irredentizmusén? És az mivel igazolható? Nemzetközi tudományos konferencián is meg lehet cáfolni a dáko-román elméletet? Még megtehetjük. Még mindent megtehetünk a tervezet szövegének javíthatása, csiszolása érdekében is.

Miért a román fél lépéseit modellezzük – tálcán szállítva neki a lehetséges ellenintézkedéseket?

Tragédia a világban, a magyar világ tragédiája – a széthúzáson, mindigellenpártiságon túl – az aktuális politikai helyzetből adódó tennivaló következetes fel nem ismerése.

Angyalvár

590-ben Rómát pestis pusztította. Nem segített a halottak sebtében való elföldelése, a házak kifüstölése, a kutak megszentelése, sem pedig a belőlük való vízvétel megtiltása. „De hát akkor miből igyunk?” „Meg kell kóstoltatni a vizet a kutyával.” „Az én Cippolámmal? Soha.” Ebben a helyzetben I. Gergely pápa, aki nagy tekintélynek örvendett – mert birtokai jövedelmét az állam javára és a nép ellátására fordította (ami tudvalevőleg éppen fordítva szokott történni a politikában) – nyilvános vezeklő ájtatosságot hirdetett a vész elhárításáért. Amikor a harmadik napon a körmenet Hadrianus császár mauzóleuma előtt elhaladt, Szent Miklós arkangyal jelent meg a torony felett, amint éppen kardját hüvelyébe dugja, annak jeléül, hogy Isten haragja elmúlt. És a pestis nem pusztított többé. Hadrianus mauzóleumát, majd az örök város rettegett börtönét „Angyalvárrá” keresztelték át. Máshogy nézünk egy épületre, ha azt az angyalokról nevezik el, mindegy, hiszünk-e bennük, vagy sem.

Kórházparancsnok

Miért éppen kórházparancsnok?

Parancsnok. „Vigyázz, jön a parancsnok” – surrogott végig a laktanya folyosóin, be a szobákba, vagyis a „körletekbe”. Mindenki lázasan keresni kezdte a hibát, amit megtalálhat a parancsnok. Elég fényes-e a cipő, szögletesre, azaz „elvágólagosra” van-e csipkedve a sóskaöld ágytakaró? Ott egy porcica, gyorsan kidobni az ablakon, letörölni fönt is az ajtót! És akkor megjelenik a parancsnok, leguggol, benyújtózkodik az egyik ágy vaskeretének a belső sarkáig – ahová értelmes ember nem nyúl –, felegyenesedik, és diadalmasan mutatja körbe, hogy fekete lett a kisujja vége. Fuccs tehát a hétvégi eltávozásnak.

Miért éppen kórházparancsnok? Miért nem kórházi koordinátor, asszisztens, ne adj isten, segítő?

Miért éppen parancsnok? A K&K propaganda az I. világháború alatt sokat tett a magyar parancsnokok mítoszának felépítéséért, akik remekül értettek a kiköttetéshez – „ne ilyen mélyre, le tud állni”, „úgy meg túl magas, kifícamodik a karja, nem bírja ki a négy órát” – de minden fronton vereséget szenvedtek, hibáikat mindig a német generálisok ütötték helyre. Horthy Miklóst is győztesnek kiáltották ki, holott 1918 júniusában az otrantói zár ellen indított támadásával – ahelyett, hogy lebontotta volna azt – elveszítette a Monarchia példátlanul nagy költséggel megépült csatahajóját, a *Szent Istvánt*. (Az otrantói kudarc után két esztendővel Horthy parancsnok nevében írták alá a trianoni egyezményt is, amelynek értelmében Magyarország területének kétharmadát különböző országokhoz csatolták.)

Miért éppen parancsnok?

1849. április 25-én alkonyatkor készen állt a híd. Az éj leple alatt észrevétlenül átkeltünk rajta. Lélegzetvisszafojtva várakoztunk a sötétben. Az ostromárkok mögött sejtelmesen magasodott a komáromi vár fekete tömbje. Virradatkor meglepetésszerűen rajtaütöttünk a császáriakon. A sáncokból öldöklő szuronyrohammal kivetettük az osztrákokat. Simunich legsikeresebben az ácsi erdőben védekezett, ahol két dandárt helyezett el. Gyilkos puskatüzükkel zászlóaljaink négy rohamát is visszaverték. Végül maga Görgey Artúr állt élünkre, és vezetésével olyan fergeteges attakot intéztünk a fekete-sárgák ellen, hogy azok hanyatt-homlok menekültek. Simunich megvert, elgyötört hadteste Győrbe hátrálhatott, mert Csorich és Colloredo-Mannsfeld leváltották az arcvonalban. Az ő hadmozdulataik, de főleg a szintén a csatamezőre érkező Schlick erélyes közbelépése mentette meg Simunichot attól, hogy a magyar sereg utána nyomuljon, és teljesen felmorzsolja erőit. Schlick azonban nem csak Simunichot kívánta fedezni, de esze ágában sem volt engedni a komáromi erőd felszabadítását az ostromzár alól. Egy óra tájt azonban, úgy az osztrák, mint a magyar tüzéreknek elfogyott a muníciója. Így azután Schlick csapatai is eloldalogtak.

Görgey a diadal után ekképp beszélt a magyar csapatokhoz:

– Bajtársaim! Még alig egy hónapja a Tisza mögött álltunk, kétes pillantásokat vetve a még kétebb jövőbe. Ki hitte volna akkor, hogy hamarosan túl leszünk a Dunán, s szép hazánk nagy részét felmentjük egy esküszegő, rút dinasztia rabigája alól. Legbátrabbjaink sem remélhettek bizton ilyen eredményt. De a hazaszeretet szent ihlete áthatott benneteket, és az ellenség milliós ármádiával felérőnek tekintette bátorságotokat. Ti győztetek! Győztetek hétszer egymás után, és győznetek kell ezentúl is. Emlékezzetek erre, ha új csatára keltek! Döntő volt minden eddig vívott ütközet, és még döntőbb lesz valamennyi, mely ezután következik. Emlékezzetek erre, ha új csatára keltek! Tinektek jutott a szerencse életetek feláldozásával megadni e szép hon ősi önállóságát, nemzeti szabadságát, örök fennmaradását. Ez legszebb, legszentebb feladatotok. Emlékezzetek erre, ha új csatára keltek!

Magyarországon Görgey volt az utolsó parancsnok, az utolsó nagy hadvezér.

Parancsnok az, aki győz, mert imádják a katonái, akik a halálba is követik, egyszersmind a mítoszok magasságába emelik őt.

De hol vannak ma a katonák és egyáltalán a parancsnokláshoz elengedhetetlenül szükséges háború?

És akarunk mi háborút?

Akarunk mi piszokban turkáló karaktergyilkosokat, akik alantas céljaik eléréséért bárkit besároznak, még Görgey Artúrt is?

Hadigazdaság

1918-ban Leninnek és bolsevik társainak égető szüksége támadt a polgárháborúra. A körülmények ezúttal is a kezükre játszottak (mint 1917. október 25-i puccsuk idején, amelyből ügyes propagandájukkal ekkorra már „Nagy Októbert” és „szocialista forradalmat” kreáltak). Kialakult a hadigazdaság, amelynek eredetileg az a funkciója, hogy a háborús cél elérése érdekében összefogja a társadalom erőit (összefogás – figyeljük meg a kifejezést).

„A burzsoázia az árutermelésből születik – magyarázta Lenin a rendszert. – Az árutermelés viszonyai között a paraszt, akinek sok száz pud fölösleges, a családnak nem szükséges gabonája van, amelyet nem akar kölcsönbe adni a munkásállamnak, hogy segítsen az éhező munkáson, hanem spekulál vele – minek nevezzük ezt? Vajon ez nem burzsoázia?” (A „burzsoázia” akkor olyan szitokszónak számított a „szovjet-orosz” szóhasználatban, mint a mai „nemzeti” Magyarországon a „migráns”.) De a bolsevik vezető nem a megalkuvások embere volt: „Ha nem győzünk, visszaesünk, mint a francia forradalom. Ez elkerülhetetlen, s ezzel szembe kell néznünk, s nem szabad port hintenünk a szemünkbe, nem szabad frázisokkal megnyugtatnunk magunkat.”

Nagyon kellett tehát ügyelniük arra, hogy ne a saját szemükbe hintsenek port. És valóban: „Az üzéreket a tett színhelyén agyon kell lőni. Mindazokat, akik gabonafelesleggel rendelkeznek és ezt a felesleget nem szállítják el a begyűjtőhelyekre a nép ellenségének kell nyilvánítani, át kell adni őket a forradalmi bíróságnak, és a bűnösöket minimum tíz év börtönbüntetésre kell ítélni, illetve száműzni kell falujukból, minden vagyonukat el kell kobozni.”

A rendkívül szigorú intézkedéseket az éhínséggel és az országban uralkodó felfordulással indokolták. Csakhogy a felfordulást ők csinálták, háborús célként pedig az intervenciós hadseregek és az ellenforradalmi gárdák megsemmisítése mellett az árutermelés és a piac elpusztítását is megjelölték. Frázisok nélkül is – vagyis hát főleg azok nélkül – érthető, hogy az országban előállított élelmiszert az ország lakossága fogyasztja el. Nem az éhínség vezetett a rekvirálásokhoz, hanem fordítva: a tömeges rekvirálások következménye volt az éhínség. A parasztnak azt ajánlották, hogy tartsák el ingyen az országot, anélkül, hogy ebből bármilyen hasznuk származna. Ezekre az intézkedésekre a muzsikok többnyire a vetésterület csökkentésével válaszoltak, sok esetben azonban puskát ragadtak.

A történészek többsége a polgárháborút a fehérek és a vörösök harcára szűkíti le. A tények azonban azt mutatják, hogy utóbbiak fő csapása a parasztfelkelések ellen irányult. A földesúr elleni harcban a parasztság érdekei teljes mértékben megegyeztek az új hatalom érdekeivel, ezt még a fehértábornokok is megértették. A hadigazdaságnak köszönhetően azonban a nép – amelynek a nevében operált a hatalom – csaknem megfordította a frontot. Lenin, aki nagyon szerette a saját hangját, ezért állandóan beszélt, aggódva jegyezte meg: „az Urál, Szibéria, Ukrajna parasztsága Kolcsak és Gyenyikin felé fordul.” A tambovi kormányzásban Tuhacsevszkij csapatainak igazi háborút kellett vívniuk a felkelőkkel szemben, nem kevésbé heves harcokat, mint korábban Kolcsak hadserege ellen. A párt vezetője ezt úgy értékelte – mert ő persze mindent értékelt –, hogy a „kispolgári elemek” az összes fehér hadseregnél veszélyesebbnek bizonyultak.

Ennek a „veszélynek” az elhárításában a fő nehézséget pedig az jelentette, hogy a „fiatal” Vörös Hadsereg zömmel ugyancsak parasztokból állt. Következésképpen olyan, a forradalmat teljes odaadással szolgáló erőkre volt szükség, amelyek készek bármely parancs végrehajtására. Itt jutottak szerephez a legendás(sá tett) „internacionalisták”, vagyis azok a volt hadifoglyok, akik önként léptek be a Vörös Hadseregbe, számuk egyenesen háromszázezerre becsülhető (köztük hetven–nyolcvanezer magyar).

A „veszély” megelőzése érdekében a bolsevikok fokozták a propaganda és a belügyi tevékenységet. Az ellenzéki sajtó betiltására már nem volt szükség, mert azt a „forradalom” első napjaiban megtették, mivel az „ilyen időkben nem kevésbé veszélyes, mint a bomba és a géppuska”. A Cseka létrehozása is – „amely intézmény nélkül nem állhat fenn a dolgozók hatalma” – gördülékenyen ment, lévén hogy azt az Ohranából, a jól bevált cári titkosrendőrségből alakították ki. Intézkedtek a börtönök számának növelése érdekében is, sőt, szükségesnek látták, hogy a szovjetköztársaságot az „osztályellenségektől” azok koncentrációs táborokban történő elszigetelése útján óvják meg. Végül a Csekának törvény útján lehetővé tették, hogy adminisztratív elkülönítse a munkafegyelem megsértőit, az elősdiéket és az ellenforradalmi tevékenységgel gyanúsított mindazon személyeket, akiknek esetében a bírói úton történő elítélésre nincs elegendő terhelő adat, várhatóan tehát minden bíróság felmentené őket...

1918 decemberében a vezető különbizottságot alakított a föld közös megműveléséről szóló

rendelet kidolgozására. A közös gazdaságok megkapták a legjobb termőterületeket, munkaeszközöket és haszonállatokat (amelyeket térítésmentesen vettek el a gazdag parasztoktól, a középparasztoktól, a szegényparasztoktól pedig „szabott áron”, azaz nevetséges összeg ellenében). 1919 februárjában közzétették „A szocialista földrendezésről és a szocialista földművelésre való áttérést szolgáló intézkedésekről szóló rendeletet”. E dokumentum megállapította, hogy az egyéni földhasználat valamennyi fajtáját átmeneti és elavulóban lévő formának kell tekinteni, amelyet a szovhozok, a termelőközösségek, valamint a föld közös megművelésére alakult más társulások váltanak fel. A parasztok az előzmények után a nyilvánvalónak mondott előnyök dacára sem léptek be ezekbe a társulásokba. Rövid idő alatt azonban mégis „sikerült” több mint ötezer szovhozot és mintegy hatezer kolhozot létrehozni. Ám maga Lenin is elismerte: „a kolhozok még annyira kezdetleges, olyan siralmas állapotban vannak, hogy rászolgálnak a szegényház elnevezésre.”

1920-ban az Oroszországi Kommunista Párt IX. kongresszusának „A gazdasági építőmunka soron következő feladatairól” szóló fő határozata kimondta:

„Nyilvántartásba kell venni minden szakmunkást azzal a céllal, hogy ugyanolyan következetességgel és szigorral vonjuk be őket a termelőmunkába, ahogyan ezt a hadsereg céljaira a parancsnoki állományhoz tartozó személyek esetében tettük és tesszük.

Minden szakmunkásnak vissza kell térnie a szakmájában végzendő munkához.

Kezdetől fogva gondosan meg kell szervezni a tömegek mozgósítását az általános munkakötelezettség alapján, azaz minden alkalommal lehetőleg pontosan kell egyeztetni a mozgósított dolgozók számát, összevonásuk helyét, a munkafeladat nagyságát és a szükséges eszközök mennyiségét. Ugyanígy fontos, hogy az így létrehozott munkacsapatok részére műszakilag hozzáértő és politikailag szilárd technikai állományt, valamint pártmozgósítás keretében előre kiválogatott kommunista sejteket alakítsunk, azaz ugyanazt az utat kövessük, melyen a Vörös Hadsereg létrehozása esetén is haladtunk.” (Ez az intézkedés 2010 után „munkahelyteremtés” címen Magyarországon is életbelépett.)

A hadigazdaság statisztikai mutatói: 1920-ban a szénbányászat az 1917. évi teljesítménynek az egyharmadát sem érte el, az acéltermelés 1/16-ára, a pamutgyártás 1/12-ére, a cukortermelés 1/10-ére csökkent. 50 lakosra jutott egy pár cipő. A legjobban ellátott moszkvai és petrográdi munkások napi 225 gramm kenyeret, 7 gramm húst vagy halat és 10 gramm cukrot kaptak. Az ország a tönk szélére került.

A hadigazdaság ugyanakkor elengedhetetlenül szükséges volt ahhoz, hogy Lenin és csoportja – egy új rendszer építésének ürügyén – mindenfajta társadalmi kontroll nélkül bebiztosítsa a hatalmát. Azért persze sor került intervencióra és bizonyos cásra tett eskühöz hű maradt hadseregkötelékek lázadására is. 1919 novemberében hajszálon billegett a szovjethatalom. Gyenyikin elérte a Moszkvától 150 kilométerre fekvő Tulát, a lengyelek pedig Szmolenszk közelében álltak. Egyetlen összehangolt rohamra lett volna szükség csupán. De Pilsudski követői nem kaptak kielégítő választ arra a kérdésre, hogy Gyenyikin miképpen vélekedik Lengyelország függetlenségéről. Így hát a lengyelek nem mozdultak, tárgyalni kezdtek Leninnel. Gyenyikin sem mert előrenyomulni, s végül a Caricin ostrománál győzedelmeskedő és a sikertől megittasult vörös lovasság elsöpörte csapatait. A fehér tábornok visszaemlékezéseiben természetesen Pilsudskit vádolta a bolsevikok végső győzelméért.

A mezítelen marketing

– részlet a könyvből –

Henry David Thoreau nevéhez nem kapcsolhatók véres forradalmak, ő éppenséggel a vér nélküli társadalmi küzdelem, a leginkább Mahatma Gandhi és Martin Luther King nevével fémjelzett erőszakmentes engedetlenség eszméjének szülőatyja. Mindazonáltal Thoreau *Waldenje* sem népszerű olvasmány a marketingkorban, s ennek oka már a következő passzusból kiderül, amelyben a szerző szinte mindazt megkérdőjelezi, amit a kapitalizmusban értéknek tartanak:

„Látok fiatal embereket, honfitársaimat, akik balvégzetükre farmot, házat, istállót, jószágot, mezőgazdasági eszközöket örököltek: márpedig az effélet könnyebb megszerezni, mint megszabadulni tőle. Bár inkább a szabad mezőn születtek volna, és farkas szoptatta volna őket, hogy tisztább szemmel lássák, milyen téren hivatottak dolgozni. Ki tette őket a föld rabszolgáivá? Miért egyék meg hatvan holdnyi földjüket, amikor az ember csak egy csipetnyi sár megevésére ítéltetett? Miért kezdik sírjukat ásni, mielőtt megszülettek? Úgy kell elboldogulniok, hogy mindezt maguk előtt tolják, ezt követeli tőlük a földi ember élete. Hány halhatatlan lelket láttam, amely – szegény – majd összeroskadt terhe alatt, mert úgy kellett végigkúsznia élete lejtőjén, hogy maga előtt tolta háromezer négyzetlábnyi csűrét, Augeiasz sosem tisztított istállóit, meg vagy százholdnyi szántót, kaszálót, legelőt, erdőt! A vagyontalanok, akik nem küszködnek ilyen felesleges, öröklött terhekkkel, éppen elég fáradságosnak érzik, hogy néhány köblábnyi húst féken tartsanak, és kiműveljenek.”

De akkor mi az igazi érték? Mi húzódik meg az értékprobléma hátterében? A szükségletek, amikről már többször is szó esett. De mik az „igazi” szükségletek? Thoreau:

„Vizsgáljuk meg, mi okozza... a sok gondot, szorongást... s mennyire szükséges, hogy valóban gondban legyünk, vagy legalábbis gondoskodjunk. Bizonyos előnyökkel járna, ha primitív gyepűéletet élnénk a civilizáció peremén, már csak azért is, hogy kitapasztaljuk, melyek az élet valódi szükségletei, s milyen módszerrel, eljárással szerezzük meg ezeket; hasznos volna, ha régi kereskedők feljegyzéseiben lapozgatnánk, hogy lássuk, mit vásároltak az emberek leginkább, mit tartalékolnak, röviden: mi a legfontosabb abból, amit fontra mérnek. Mert az évszázados fejlődés nemigen módosította az emberi élet alaptörvényeit, mint ahogy valószínűleg csontvázunk sem igen különbözik eleinkétől. [...] Életszükségleten

az ember munkán szerzett javaiból azokat értem, amelyek a kezdet kezdetétől, vagy a hosszú használat során olyan fontosakká váltak, hogy kevesen kísérlék meg... hogy nélküle éljenek. [...] Az ember életszükségeit a mi éghajlatunkon nagyjából e négy főcím alá sorolhatjuk: élelem, hajlék, ruházat, tüzelő, csak ha ezek megvannak, akkor foglalkozhatunk szabadon, és a siker némi reményében az élet igazi problémáival. Az ember nemcsak a házat találta fel, hanem a ruházatot és a főtt ételt is; a tűz véletlen felfedezett melege és annak felhasználása eleinte bizonyosan fényűzésszámba ment, s csak később vált nélkülözhetetlen szükségletté, hogy körülüljük.”

Mindaz, ami meghaladja a valós szükségleteket, elveszti jogszerűségét, tartotta XVI. Lajos francia király pénzügyminisztere, Jacques Necker. Hyppolyte Taine az 1851-es londoni világvásár látogatójaként felettébb elcsodálkozott a Kristály Palotában kiállított számtalan felesleges gyártmány megtekintésekor. Így írt erről az élményéről: „Amit láttam, az a demokrácia és a tudomány keveréke. Úgy látszik, ez a jövő, túl vagyunk a művészetten, a valláson, a filozófián... Mi az indíték? A reklám, a termékek eladása. A következmény? Pénzszórás, mesterséges szükségletek, make money... Tengernyi áru, az ember elvész bennük, az élet bonyolult lesz. Mindenki »specialista«, csak a szakmájához ért, semmi máshoz.”

Thoreau-t is foglalkoztatja ez a kérdés: „A vagyonosabbja, aki fényűzésben él, nemcsak tűrhető melegben lakik, hanem természetellenes hőségben, elevenen megfő – természetesen a lehető legdivatosabb módszerekkel. [...] Az élet legtöbb fényűzése és számos, úgynevezett kényelem nemcsak hogy nem nélkülözhetetlen, hanem egyenesen kerékkötője az emberiség felemelkedésének. Fényűzést és kényelmet tekintve az igazi nagy bölcsek mindenkor a legszegényebbnél is szegényesebb, egyszerűbb életet éltek. Az ókori filozófusokról, akár kínai, indiai, perzsa, vagy görög bölcsekre gondolunk, elmondható, hogy soha egyetlen réteg sem volt szegényebb külső kincsekben, sem gazdagabb belsőben.”

Az érték tehát nem kívülről magunkra aggatott dolgokban, hanem olyasmikben keresendő, amik belülről érintik meg az embert. Thoreau *Walden* című könyvében arról a kísérletéről számol be, melynek során kiköltözött a Walden-tó partjára a vadonba, ahol saját kezűleg megépítette a házat, amelyben két évig és két hónapig lakott, és eközben teljes mértékben önálló életmódot folytatott. Noha a thoreau-i magatartásban éppen a legutóbbi idézet példájával fellelhető némi szerénytelenség, mellyel voltaképpen a legnagyobb bölcsek közé sorolja magát, kísérlete tiszteletre méltó és tagadhatatlanul sikeres, amennyiben bebizonyítja az emberiségnek, hogy mindenki számára megadatik a lehetőség, hogy a saját lábára álljon és végre elkezdjen élni. Csakhogy ehhez ki kell lépni a fennálló társadalmi és anyagi érdekeltségi viszonyrendszerből, vállalni kell, hogy nem feltétlenül az az érték, amiről azt mondják, és meg kell tanulni lemondani a szükségtelen javokról. Micsoda felforgató gondolat ez abban a társadalmi berendezkedésben, amely a szerzésre és gyarapodásra, a tőkejavak birtoklására és a nyereségre épül!

„Az az életforma, amelyet az emberek dicsérnek és sikeresnek tekintenek, csupán egyike a lehetséges életformáknak. Miért túlozzuk el egyiknek a jelentőségét a többi rovására?” – vélekedik Thoreau.

Az érték eredetét a közgazdászok a dolgok aranymennységnek való megfeleltethetőségében, az elfogyasztásuk során jelentkező boldogság vagy hasznosság mértékében, a bennük megtestesülő munkaráfordításban vélték megtalálni. Könnyű észrevenni azonban, hogy a közgazdászok az ár-érték mókuserékből a közgazdaságtan viszonyrendszerén belül sehogy sem

tudnak kilépni. Pedig belátható, hogy egy jószág használhatósága, vagy a benne megtestesült holtmunka mennyisége nem változik azáltal, hogy az ára egy adott időszakban megnövekedett vagy csökkent. A fogyasztói határhajlandóságnál a pénztárca üressége nagyobb úr, ha pedig a banán ára leesik a világpiacon, akkor sok minden történhet a banánszedőkkel vagy a fizetésükkel, de az egységnyi banán leszedésére fordítandó munka mennyisége nem fog változni. Más irányból kell tehát megközelíteni a kérdést. Thoreau a következőképpen járt el:

„A civilizáció előtti vad állapotban minden családnak megvan a maga hajléka, egyiké se jobb, se nem rosszabb a másikénál, s megfelel egyszerűbb kívánalmaiknak... A nagyvárosokban és metropoliszokban, ahol a civilizáció a legelőbbre tart, a lakosság kicsiny töredék részének van csupán saját hajléka. A többiek ezért a ma már télen-nyáron egyforma nélkülözhetetlen burokért olyan adót fizetnek, amelyért egész falura való indián wigwamot lehetne vásárolni, de az adott körülmények közt csak arra jó, hogy egész életükben szegénységben tartsa őket. ...világos, hogy a vadember hajléka azért a saját tulajdona, mert olyan kevésbe kerül, a civilizált ember pedig azért fizet bért, mert nem engedheti meg magának, hogy megvegye... Igen, válaszolhatná valaki, de e sarc megfizetésével a szegény civilizált ember olyan hajlékot biztosít magának, amely a vademberéhez képest palota. Huszonötötől száz dollárig terjedő lakbérért ...jogosult használni és élvezni évszázadok vívmányait. [...] De hogyan lehetséges, hogy aki mindezt élvezzi, a civilizált ember, többnyire szegény, míg a vadember, akinek mindez nincsen, olyan gazdag, amilyen gazdag csak a vadember lehet? Ha elfogadjuk, hogy a civilizáció az ember állapotának jobbítása, ...ki kellene mutatni, hogy jobb hajlékokat épít anélkül, hogy megdrágítaná ennek árát; valaminek az ára mármost szerintem az az életmennyiség, amelyet belé kell fektetni valaminek az elnyerésébe, közvetlenül, vagy az idők folyamán. Egy átlagos lakóház ...nyolcszáz dollárba kerül; az átlagos munkásnak, hogy ezt összegyűjtse, nagyjából tíz-tizenöt esztendő kell dolgoznia még akkor is, ha nincs eltartandó családja... ezek szerint tehát életének több mint a felét kell végigdolgoznia, mire megkeresi a wigwamjára valót. [...] Vajon okosan cselekedett volna-e a vadember, ha wigwamját ilyen feltételek mellett palotára cseréli?”

E sorok olvastán az embernek óhatatlanul eszébe jut Arthur Miller hőse, a végét járó ügynök, Willy Loman keserű mondata: „Gondold csak meg. Egy élet munkája, amíg kifizeted a házat.”

Nem az a kérdés, hogy nekünk mennyibe kerül az áru, hanem hogy az ember hogyan viszonyul az áruhoz! Mekkora áldozatot kell hozunk azért, hogy megvehessünk valamit. Mennyi életet kell feláldoznunk azért, hogy valamit élvezhessünk, és vajon nem nagyobb-e az áldozat sokszor, mint a tényleges nyereség? Mi végre él az ember? És mikor fog élni, ha mindvégig az életre készül? Miért áldozza fel magát a felesleges munka oltárán, végül is tehát az általa megvásárolni kívánt jószágok érdekében? Miért törvényszerű, hogy oly lehetetlen mértékben elszakadjon a valódi szükségleteitől, és azokat a képességeit, amelyek az állatok sorából kiemelik, végső soron méltatlanabb dolgokra fordítsa, mint az állat? Értékes-e egyáltalán az a tevékenység, amelyet az ember folytat?

„És ha a civilizált ember tevékenysége nem értékesebb a vademberénél, ha élete java részét primitív szükségletek és kényelmi berendezések megszerzésével tölti, akkor ugyan miért legyen jobb lakása, mint emennek?” – veti fel a kérdést Thoreau.

Seneca úgy vélte: „Az ember annál gazdagabb, minél többről tud lemondani.”

És Thoreau, aki saját kezével teremtette meg a szükségleteit egy olyan korban, amely már rég maga mögött hagyta az autarkiát, és a pénzben és a tulajdonban vélte megtalálni az érték mibenlétét, nos, Thoreau gazdagsága lenyűgöző: „Hajnali levegő! Ha az emberek nem hajlandók ezt a forrásból inni, akkor hát kénytelenek leszünk ezt is palackozva szállítani s árulni a boltokban, azok számára, akik elvesztették a hajnalra szóló bérletjegyüket. [...] Az örökkévalóság tükrében nem sokat számít, hogy a termés a farmer csűrét tölti-e meg. Az igazi földműves sutba dobja az aggodást, mint ahogy a mókus sem törődik vele, hogy az erdő megtermi-e az idén a gesztenyét, vagy sem; beéri azzal, hogy mindennapi munkáját elvégzi, nem igényli földjének termését, és gondolatban feláldozza nemcsak első, hanem végső gyümölcseit is.”

Száz esztendeje

A Tisza mellett fekvő faluba éppen száz esztendeje érkeztek meg a nemzeti hadsereg egységei. De már jóval azelőtt ide ért a rémtetteik híre, amelyeket a Dunántúlon és Budapesten önbíráskodásuk során elkövettek, a lincseléseké, az állati kegyetlenkedéseké, a rablásoké és a fosztogatásoké. Máris jóval több – a nemzet és a kereszténység nevében elkövetett – gyilkosság száradt a lelkükön, mint a – kizsákmányoló osztályok ellen és a proletár internacionalizmusért – fellépő bolsevik terrorcsapatokén, akiket megbosszulandók voltak.

„Jönnek, mint a spanyolnátha.”

„Á, abból van gyógyulás, de a pestisből nincs.”

„Pestis? Hol van az már?”

„Itt.”

A parasztok elbújtak házaikba, kevéske értéküket, amit még a románok elől sikerült elrejtetniük, ismét biztonságba helyezték, és ijedten bámultak ki a főutcán végigmasírozó, Bocskai-sapkájuk vagy vadászkalpagjuk mellé fehér tollat tűző, marcona alakokra.

A különítményesek mindenk előtt a zsidó porták iránt érdeklődtek, amelyeket a csendőrség segédletével kifosztottak és felgyújtottak, lakóikat pedig begyűjtötték. Majd letartóztatták a kommunistákat. Végül a vörös katonák következtek. Az ő megtalálásuk már nehezebb diónak bizonyult. Lajstromok nem álltak rendelkezésre, tanúvallomásokra, szóbeszédre lehetett alapozni a gyanút, nyomozni kellett.

– Nem kell itt különösebben nyomozni – oktatta az embereit Prónay Pál, a parancsnok, azzal a rangidős csendőrhöz fordult. – Mit szoktak csinálni a betyárokkal, ha tetemre hívják őket?

– Lefektetjük őket a földre és a torkukon lépdelünk.

– Na, hallották. Fektessek le a disznókat.

A tisztí különítményesek ily módon feltett kérdéseire persze a gyanúsítottak mindegyike bevallotta a nekiszegezett vádat. A vörös katonákat egytől egyig véresre verték, a zsidókat és a kommunistákat nem különben, őrájuk azonban, ha a parancsnok is jóváhagyja, halálbüntetés várt.

Lakossági bejelentésre letartóztattak, és a faluházára kísérték egy öregembert.

– Van valami mondanivalója? – kérdezte tőle egy hadnagy.

– Szeretném visszakapni a hazámat!

– Azért harcolunk erősen.

– Erősen? Éppen ti, vadászruhás hóhérlégények? A magyarság eszméjét már 1867-ben eltemették az elődeitek, amikor kiegyeztek a gyilkosokkal. A negyvennyolcas generációt elpusztíthaták, de azóta sem múltak felül. És most itt vagytok ti, vörös és fehér terroristák, akik gyalázatosan elárultátok a forradalom eszméjét is, hogy az egész magyarság sírját megáshassátok!

– Prónay Pál báró, a parancsnok és mi valamennyien háborús hősök vagyunk.

– Ennek a háborúnak nincsenek hősei, csak áldozatai. A magyar nemzet több mint félmillió halottat és másfélmillió sebesültet áldozott fel a Habsburgok oltárán, akik azután magára hagyták, hogy kivérezve, végelgyengülésben heverjen ellenfelei, nem a nagy antant hatalmak, Anglia az Egyesült Államok vagy Franciaország, hanem azok újsütetű csatlósai, holmi cseh-szlovákok, horvát-szerbek és románok lábai előtt.

Ekkor lépett a helyiségbe a Prónay, a parancsnok, és szólt:

– Hagyják az öreget. Nem látják, hogy egy vén hülye? A vörös katonákat és a zsidókat keressék.

Az öreg Prónay elé toppant:

– Én negyvennyolcas honvéd vagyok.

– És? Megnyerték a szabadságharcot?

Vannak pillanatok, amikor az oly égbekiáltó igazságtalanság hallatán egyszerűen megbénul a szellem. Vagy a magasabb lélek eliszonyodik a porban tekergő féregtől, amely mindent megrág és beszennyez. Az öregnek a szava is elakadt, mialatt a durva kezek – egy-egy aljas ütést a veséire, bordáira is rámérve – kilökdösték a faluházáról. Csak már hazafelé baktatva jutott eszébe, hogy milyen választ érdemelt volna a parancsnok: „És önök mit nyertek meg?” Nem, nem jó. Inkább azt kellett volna az arcába vágnia: „Mi csak egy szabadságharcot veszítettünk el, míg önök egy egész országot!” Vagy még inkább azt: „Lehet, hogy mi elvesztettünk egy háborút, de a szabadságról szőtt eszméinket tisztán megőriztük, és soha nem züllöttünk vérszomjas haramiákká, akik védtelen polgári lakosok – a saját honfitársaik –terrorizálásában lelik meg legnagyobb örömeiket.” Az öreg az utcájukba befordulva végül úgy gondolta, az volt a leghelyesebb, hogy szóra sem méltatta ezt a brigantit. De a lelkét fekete fájdalom szötte be, hogy hová sülyedt Magyarország.

Szerelmeslevelek járvány idején

Szerelmeslevelek járvány idején is születnek, szépek, hosszúak, rövidek, lényegre törőek. A legrövidebb így szól: „Szeretlek.” A leghosszabb is erről szól. A leghosszabb távollét sem törheti meg a szerelmet.

Az nem szerelmeslevél, amelyben ismertetik a járványidőszakban a másik kötelességeit. Sem pedig a legdivatosabb szájmaszk fényképének kísérősorai, mert ebből az új típusú ruhadarabból is létezik már babos, tűpöttyös, fekete, mindez csipkés vagy masnis kivitelben is.

Minden szerelmeslevél, amelyet szerelmes ír szerelmesnek.

Mi a szerelem a járvány idején? Ugyanaz. Mint korábban az élet normális jelenségeit, most a járványt utasítaná a szerelem mögé. Csakhogy a ragály valami egészen különös erő. Nem látszik. Nem rendez jelenetet:

Napnak az örvényével szikrázik fel e homlok,
 márvány homlok-időd, oltárom, magasom.
 Villan rám a tekinteted és haragod zubog, árad,
 szent haragodban azért mégsem igazság ég.
 És nem azért, mert arcod, a szépség már a határtalan
 élet lett, tenger s minden képzeletem.
 Méretlen csoda ez, szerelem, lelkünk testének
 másik része hív, folyton sóvárgás,
 habzás és vihar ég, forr, fűt együtt-igazunkban.

A járvány elválaszt. Úgy forraszt össze. Ha a szellemi kapcsolat mágnesese erősebb a testi közelség vonzásánál, az a szerelem. A karantén ennek a próbája is. Minden a szerelem próbája. Jól kiolvasható ez a népmesékből. Meg kell küzdeni a sárkánnyal, a fejek száma – azaz a veszély skálája – háromtól hétig terjedhet. A kegyetlen királykisasszony kezéért találós kérdéseket kell megválaszolni, a rossz vizsgázó életével felel. A legnehezebb feladat – mert az a leányokat is próbára teszi – a hallgatási fogadalom.

A legszebb szerelmeslevelet egy olyannyira megdőlt velencei harangtorony talapzatára írták, amelyet már nem a gravitáció, csak a képzelet tart:

A tenger nem billenhet el,
 hiába látod úgy, hajón utazva,
 a szárazföldön álldogálva,
 de már futva is – mert elárasztja éppen –,
 magas toronyba igyekezve
 a magas hullám elől,
 roppant szelekbe belerokkanva éppen,

lökések érnek, támadások,
egy hullám minden hullám,
a tenger mindig önmaga,
és az a szerelem: lélek a lélekben.

Délibáb

Kaiser László: Halhatatlanság

Iszonyú most a fájdalom és a káosz,
úgy szeretnék újra megtérni anyámhoz.

Anyámhoz szeretnék megtérni már végre,
emlékezni a vánkosos gyermeklétre.

Hol találom, merre, egy kézben, arcban?
Ameddig keresek, leszek halhatatlan.

Kaiser László: Epitáfium

„Te: Én, szegény Magam”
(Ady Endre)

Hagyjatok békén, halottam van,
s én is halott vagyok, mert belehaltam:
hogy merre s kikre szórtam magam,
hagyjatok békén, halottam van.

Petőfi Sándor: Palota és kunyhó

Miért vagy oly kevély, te palota?
Uradnak fényében kevélykedel?...
Azért van rajta gyémánt, hogy szive
Mezítelenségét takarja el.
Szakítsd le a cafrangokat,
Mit rá szolgálja aggatott,
S nem ismersz isten munkájára,
Oly nyomorúság marad ott.

S hol vette gazdád ama kincseket,
Mik semmiből őt mindenné teszik?
Ott, hol a héja a kis madarat,
Mit szétszakít, melynek vérén hizik.
A héja vígan lakomáz,
S szomszéd bokornak fészkekben
Madárfiúk zokognak, várván
Anyjokra, mely meg nem jelen.

Fitogtasd csak, te gőgös palota,
Az orzott kincsek ragyogásait,
Ragyogj csak, ugysem ragyogsz már soká,
Meg vannak már számlálva napjaid.
S kívánom, hogy minél előbb
Láthassam omladékodat,
S hitvány lakóid összezúzott
Csontját az omladék alatt! – –

S te kis kunyhó a magas palota
Szomszédságában, mért szerénykedel?
Miért bújtál a lombos fák mögé,
Azért-e, hogy inséged földjed el?
Fogadj be, kis sötét szoba;
Nekem nem kell szép öltözet,
De szép szív... s a sötét szobákban
Találni fényes szíveket.

Szent a küszöb, melyen beléptem én,
Oh szent a szalmakunyhók küszöbe!
Mert itt születnek a nagyok, az ég
A megváltókat ide küldi be.
Kunyhóból jó mind, aki a
Világnak szenteli magát,
S a nép mégis mindenfelől csak
Megvetést és inséget lát.

Ne féljeteK, szegény jó emberek,
Jön rátok is még boldogabb idő;
Ha mult s jelen nem a tiétek is,
Tiétek lesz a végtelen jövő. –
A földre hajtom térdemet
E szűk, de szent földél alatt:
Adjátok rám áldástokat, s én
Rátok adom áldásomat!

Pest, 1847. január

Conrad Ferdinand Meyer: Sirályok

Fönn a gőgös, szürke szikla mellett
víg sirályok csöndesen kerengtek,
lengő szárnyon büszke lég-királyok,
hófehér uton kevély sirályok,
s lenn a mélyben, zöld tengerhabokban
a vén sziklacsúcs bókolt nyugodtan
és borzongtak a szárnyak fehéren
és csatáztak villogón a mélyben.
És a víz a kék ég sok hajósát
oly híven tükrözte lebegőben,
hogy a vízben és a levegőben
egybeolvadt álom és valóság.

Megriadtam, most vettem csak észre,

a Való s Visszfény minő rokon
s félve kértem ott a partokon
a szárnycsattogó zavarba nézve:
És te? Szárnyakon röpül-e tested?
Vagy tükörkép vagy, csalóka, festett?
A lelked csak színes ködbe illan?
Vagy tüzes vér forr-e szárnyaidban?

Kosztolányi Dezső fordítása

Friedrich Hebbel: A sír

Egyszerre ástam, ástam,
míg testem izma bírt:
ájult lidércnyomásban
ástam egy csúnya sírt.

Bódulva vágyakoztam
édes jutalmamér,
mert tudtam, hogy a munkám
végén köszönt a bér.

Fáradt karom lecsüggedt,
elkészültem vele
és vágytalan-sötéten
hulltam magam bele.

Kosztolányi Dezső fordítása

Detlev von Liliencron: Acheroni borzongás

A seregély vörös bogyókat csipked,
már aratásra zeng a hegedű,
de jó az ősz, ollóval, s kertjeinket
levágja és hideg lehelletű
erdőkbe komoran jelen a víz meg,
mellette tar gallyak és gyenge fű,
s a vízen álmosan átvisz a komp,
oda, hol a csönd némasága kong.

Kosztolányi Dezső fordítása

Mihail Bulgakov: A Mester és Margarita

– részlet –

A pincérek izzadtan rohangáltak, habzó söröskrigliket egyensúlyozva fejük fölött, s közben minduntalan rekedten, ingerülten kiabáltak: „Bocsánat, polgártárs!” Valahol egy hang tölcserén át komandérozott: „Egy rablóló! Két flekken! Egy söreg!” A magas tenor hang már nem is énekelte, hanem cifrázva vonította a *Hallelujá-t*. A dzsesszenekar cintányérjainak csendülését időnként túlharsogta az éttermi tányérok csörömpölése; a mosogatólányok ugyanis lejtős szalagon eregették le az edényt a konyhába. Egy szó, mint száz: a pokol.

Éjfél tájban látomás tűnt fel ebben a pokolban. A teraszra fekete szemű, hegyes kecskeszakállú, frakkos férfiú lépett ki, és uralkodói tekintettel fogta át birodalmát. A jólétesültek bizalmasan azt suttogták, hogy volt idő, amikor a dalia nem frakkot viselt, hanem széles bőrtüszővel övezte fel magát, amelyből pisztolyok markolata ágaskodott, hollószárny haját vérvörös selyemkendővel kötötte le, és halálfejes fekete lobogó alatt vitorlázott egy briggen a Karib-tengeren.

De nem, nem, nem! Hazudnak a jólétesültek, Karib-tenger nincs is a világon, nem hajóznak rajta mindenre elszánt kalózok, s nem vadászik rájuk semmiféle korvett, nem terül a vízre ágyúfüst. Nem, nincsen semmi, nem is volt soha! Csak ez a nyápic hársfa van, meg a kovácsoltvas rács, s azon túl a bulvár... Jégdarabok úszkálnak a hűtővödörben, a szomszéd

asztalnál bikafejű egyén ül, szeme vérben forog, minden szörnyű, rettenetes... Istenek, isteneim, mérget nekem, mérget!

És az egyik asztalka mellől felröppent a szó: „Berlioz!”, a dzsessz elcsuklott, elhallgatott, mintha valaki öklével sújtott volna le rá. „Mi az? Mi történt?” – „Berlioz!!!” Felugrálnak, sikoltoznak...

Magasra csap a bánat hulláma a szörnyű hír hallatára. Valaki buzgólkodik, teli tüdővel bizonygatja, hogy most nyomban, ahogy együtt vannak, kollektív táviratot kell fogalmazni, és azt haladéktalanul feladni.

De miféle táviratot, kérjük, milyent és hová? És minek egyáltalában feladni? És végül is, hová, kinek? Mire való a távirat annak, akinek szétlapított tarkója jelenleg a kórboncnok gumikesztyűs keze közt van, és akinek nyakát a professzor épp most varrja görbe tüvel? Annak úgymint vége, nincs szüksége semmiféle táviratra. Neki már befellegzett, ne terheljük fölöslegesen a távirót.

Igen, igen, neki befellegzett... de mi élünk!

Igen magasra csapott a gyász hulláma, felcsapott, felcsapott, de azután alábbhagyott. Valaki már visszaült asztalához, és előbb lopva, majd egyre nyíltabban, eszegetni, iszogatni kezdett. Elvégre miért vesszen kárba a finom *côtelette de volailles*? Mit segítünk Mihail Alekszandrovics on azzal, ha éhen maradunk? Elvégre mi élünk!

A zongorát természetesen kulcsra zárták, a zenekar szétszéledt, egy-két újságíró elment a szerkesztőségbe nekrológot írni. Aztán híre terjedt, hogy Zseldibin megjött a hullaházból, fölment a megboldogult emeleti szobájába, és azon nyomban suttogni kezdték, hogy ő lesz Berlioz utóda. Zseldibin felhívatta az étteremből mind a tizenkét vezetőségi tagot, és a Berlioz irodájában sebtében megrendezett ülésen megvitatott velük néhány halaszthatatlan kérdést: a Gribojedov oszlopos termék feldíszítéséről, a holttest átszállításáról, a ravatalozás rendjéről meg a gyászszettel kapcsolatos néhány más problémáról.

Kuncz Aladár: A fekete kolostor

– részletek az I. világháború alatt Franciaországban internált szerző memoárregényéből –

Nagyobb mozgolódást keltett új magyar ismerőseink között egy rendetlen külsejű, torzonborz alaknak megjelenése. Prémes, kopott bunda van rajta, amelyet színészi kézmozdulattal húz össze magán. Noha kistermetű, rendetlen öltözetű ember, mégis van fellépése. Titkos tartalékja lehet,

ahonnan erejét meríti.

– Bistrán Demeter – mondja, s mikor mindenkivel kezét fogott, végigsimít hosszú bajuszán, azután kérdő szemmel néz ránk.

A többiek ugratni kezdik. Nagy Zsigmondiéi megtudom, hogy Bistrán erőtartaléka az őrültség. Az alkoholba vesztette el eszét. Valamikor jó szücsmunkás volt, az utóbbi időben azonban alig lehetett már valamire használni. Nagy Zsiga elmondja, hogy van még köztük egy másik őrült is, az öreg Sarkadi bácsi. Ez Istennek gondolja magát. Bistrán megelégszik a szerény prófétai szereppel.

Bistrán megjelenése élénkebbé teszi a hangulatot. Mondják, huszár volt Erdélyben, s abból az időből néhány jó magyar dalt hozott magával.

Biztatjuk, hogy énekeljen. Vele együtt zümmögünk mi is. Lassanként egész kis kórust alakítunk ki. Népdalokat, kurucnótákat énekelünk. A magas fű elfed, a fa lombja ránk borul. Csak sóvárgó, fájdalmas ének leszünk...

*

Zádory képzelete a nyes mészkövekből érdekesebbnél érdekesebb alakokat csalogatott ki. Volt egy nagyobb kő, amelyből Krisztus arcát látta kitekinteni, amint mondta, olyan fenséges nyugalommal, hogy minden baját, nyugtalanságát elfelejti, ha ránéz.

Egyszer megkértem, hogyha már olyan élesen látja azt a Krisztus-arcot, faragja is ki. A kő éppen alkalmas volna sírkőnek, s igazán sok mindent megérne, ha a szegény Jungblut elhagyatott sírját a noinnoutier-i temetőben ezzel az emlékkővel jelölnénk meg.

Zádorynak tetszett a gondolat. A hatalmas követ munkába vette, s néhány nap alatt csakugyan látnom kellett, hogy a művész látomása igaz volt: a kőből fénnel elöntött, gyönyörű Krisztus-fej bontakozott ki. Az alkotás olyan szépnek ígérkezett, hogy Bergen is abbahagyta a kuporodó nők gyártását, és segítségére sietett Zádorynak, aki kiélesített rozsdás vasdarabokkal faragott. A kőből igazán csak éppen annyit vettek el, hogy a sejtelmes Krisztus-arc kibontakozzék, s alája kivésték a nevet: Jungblut.

A munka két-három hétig tartott. Alkonyaikor csoportostul jöttek fogolytársaink csodájára, sőt egyszer maga az adminisztrátor is leereszkedett, és személyesen nézte meg az emlékművet. Első látogatását azután többször megismételte. Ezzel a kis elkerített helynek elveszett a nyugalma és kedves érintetlensége.

Zádoryval sokat törtük a fejünket azon, hogy mit írjunk a sírkőre, amely sejtetné, milyen alkalomból készült. Németül nem lehetett, franciául nem akartunk írni. Végre is megállapodtunk a latinban, és indítványomra Zádory a következő szöveget véste a név és dátum alá: *Pro gladio vincidum obtenuit*. Ezt a mondatot lehetett úgy is fordítani: „kard helyett bilincset kapott”, ami egyszerűen arra vonatkozott volna, hogy ezt az örökké katonáskodó embert bezárták, éppen olyan időben, amikor mindenki katona lett. De lehetett úgy is értelmezni: „kardjáért cserébe bilincset kapott”, s ez nyílt vád volt a franciák ellen, akik az ügyükért harcoló egykori légionáriust börtönbe csukták.

Akárhogy is volt a dolog, Ch. adminisztrátor úr nagyon tanácstalanul állt meg a szöveg előtt, amikor egyik látogatása alkalmával megpillantotta. Le kellett fordítani, maga lemásolta a latin szöveget, s a prefektúrára küldte. Mi természetesen a szöveg békés értelmezését mondtuk be. „A la place de son épée” (kardja helyébe) és nem „pour son épée” (kardjáért cserébe).

Hetekig tartott a levelezés a prefektúrával, amely maga is latin szakértőt kérdeztetett meg ebben az ügyben.

Végre egy délután az adminisztrátor beállított az elkerített zugba. Véletlenül én is ott voltam.

A mű teljesen készen állott. Krisztus arca égi békével nézett le a sugarakkal körülvett Jungblut névre s a titokzatos latin mondatra.

Az adminisztrátor rámutatott a felírásra:

– Azt a latin mondatot le kell kaparni onnan. Ez a prefektúra rendelete.

Zádory fejét rázta: – Én nem kaparom le.

– Akkor talán Monsieur de Bergen?

„Monsieur de Bergen” hasonló szilárdsággal jelentette ki:

– Én sem.

– Ebben az esetben – jegyezte meg Ch. – az emléket nem állítjuk fel.

– A demokrata francia köztársaság dicsőségére – fűzte hozzá Zádory.

Az adminisztrátor magából kikelve kérte ki, hogy Zádory gúnyolódjék „a dicső Franciaországgal”.

Zádory erre felállt a kis, összetákolt zsámolyon, és rettenetes dolgokat mondott oda az adminisztrátornak. Kezdte azon, hogy őt patkányok, egerek, poloskák és tetvek közé csukták. Ügy bánnak vele, mint rablóval, pedig tíz esztendőn át a francia iparművészetért dolgozott. Szemére hányta az adminisztrátornak, hogy elsikkasztotta leveleit, ahol őszintén megmondta, milyen „merde”-be taszították, s milyen „disznók és gazemberek” őrködnek felette... De ez már úgysem fog sokáig tartani! A németek most Oroszországot hengerelik le, de várjon csak az adminisztrátor, hiába csábították háborúba Olaszországot, egy-két hónap sem telik bele, az egész német hadsereg visszajön ide, s akkor lesz ne mulass!... Különösen az olyan gyáva, pöffeszkedő embereknek, mint maga!

Az adminisztrátornak erre a dühtől, elkeseredéstől izzó kitörésre elakadt a szava. Mi is, von Bergennel, halálos csendbe fagyunk. Mi fog most történni?...

Végre az adminisztrátor gúnyos mosolyt erőltetve, csak annyit mondott:

– Igen, Zádory úr? ... Hát így vagyunk? ... Gondoskodni fogok róla, hogy amit itt mondott, felsőbb helyen is meghallják.

Ezzel sarkon fordult, s maga után becsapva az ajtót, eltávozott.

Zádory még utána kiáltotta: – Piszkos árulkodó!...

A heves jelenetnek még azon a délutánon folytatása lett. Két szuronyos katona jelent meg a „művésztelepen”, felszólított bennünket, hogy távozzunk. Azután hatalmas, rozsdás kulccsal

becsukták az ajtót.

A Krisztus-arcos síremlék még hetekig állt a magára hagyott, elkerített sarokban. A réseken át kivettük körvonalait.

Egyszer aztán valaki a földre döntötte. Bizonyára az adminisztrátor rendeletére. És ősszel, mikor a konyha számára a téli szenet hozták, az egész rakományt ráborították a síremlékre.

A Krisztus-arc végleg eltűnt szemünk elől. Mind jobban és jobban süppedt a földbe... S talán majd egyszer elindul a föld alatt, hogy megkeresse annak hamvait, akinek emlékét meg akarta vele jelölni a kegyelet.

*

Nemcsak a kép, hanem a zajok és szagok is mindig ugyanazok voltak. Az ebédlőben ugyanazok a játékok folytak, ugyanazok és ugyanúgy kaptak össze. Sohasem történt semmi rendkívüli. Egyáltalában sohasem történt semmi.

Beletemetkeztem teljesen a könyvekbe. Németh Andorral együtt olvastunk németül, angolul és spanyolul. Fennhangon felváltva olvastuk el az egész Goethét, Kleistot, Hebbelt, az egész Shakespeare-t, Calderonnak vagy tíz darabját s a teljes *Don Quijotét*. Azonkívül mindent olvastunk, ami csak kezünkbe került: Ibsent, Knut Hamsunt, Jakobsent, Mayert, Kellert, az orosz regényírókat, német folyóiratkötegeket. Tolsztojt előbb németül, azután franciául olvastuk. De még mindezek mellett is nagyon sok időnk maradt, s ha könyv nem akadt elég, akkor előről kezdtük újra az egészet.

Délutánonként külön-külön olvastunk francia írókat. Ebből volt elég, nem kellett takarékoskodnunk, hogy egy könyvet egyszerre ketten olvassunk. Néha megesett, hogy egy regény környezetétől vagy embereitől napokig el sem váltam. Mintha teljesen átköltöztem volna világukba. Késő este tettem le kezemből a könyvet, éjszaka azokról az emberekről álmodtam, akik benne szerepeltek, de egészen más dolgokat éltem át velük, mint ami a könyvben írva volt. Tovább vittem életüket, elkevertem a magam sorsába, vonatkozásba hoztam ismerőseimmel. Reggel azután újra folytattam történetüket, s a magam mindennapi élete pillanatra sem zökkenett ki képzeletvilágukból.

Talán az átélésnek emiatt a beteges vágya miatt szerettem különösen azokat az írókat, akik a valóságos életnek apró részletek festékével adják vissza. Így lett azután nem képzeletemnek, hanem valóságos életemnek részévé az a szoba, ahol Dosztojevszkij Raszkolnyikovja leborul a szegény, nyomorult perditá előtt: „Nem előtted hajlok meg, hanem az emberiség egész szenvedése előtt”; az utca, amelyen a *Feltámadás* hőse, a rabsorsoktól megigézett a Szibériába szállított foglyok menetéhez tapad; a padlás, ahol Turgenyev nyomorék asszonya évtizedekig elzárva, látogatója előtt múltjára emlékszik, s dalt akar énekelni, amelynek csak első szavára emlékszik: „A mezőkön”...

Nem esztétikai élvezet volt ez, hanem a könyveken keresztül mások életének s a természet egész gyönyörűségének elrablása, kisajátítása a magam számára. Az életem színhelye mindössze a mély kútüreg nedves falai voltak s egy kicsi ablak, amelyen át a sziget mezői és fája olyan messzi,

érzékelhetetlen képben egyszerűsödtek le, mint ahogy a térkép adja vissza a földkerekség szépségeit. Ebbe az üres környezetbe minden belefért. Valóságos életem oly keveset nyújtott, hogy még a légy zümmögését, a napfény előmlését egy tájon, egy egyszerű falusi utcát, egy kis szoba berendezését is a könyveken keresztül kellett megkeresnem, átélnem, s ebben annyira mentem, hogy Dosztojevszkij *Feljegyzéseit a halottak házából* anélkül olvastam el, hogy valóságos életemmel való szembeszökő hasonlóságaira csak egy pillanatig is gondoltam volna. Mindennapi életem a magam érdeklődése, képzelete vagy átérzése szempontjából egyszerűen nem volt, nem létezett. Menekvést kereső életöztönöm halálra ítélte.

*

Az udvaron, a kapubolt előtt nagy tolongást láttunk. Abba az irányba futottam, s észrevettem, hogy velem együtt a többi kazamatákból, sőt a földalatti folyosókról is új, és új alakok, legtöbbször fehér alsóruhában, mind a kapu előtti, izgalmasan hullámozó tömeg felé igyekeznek.

Mikor odaértünk, már csak annyit állapíthattunk meg, hogy noirmoutier-i internált társaink dulakodnak a katonákkal. Valérinak rekedt hangját hallottam: „Dugjátok el nálunk!” A sápadt arcú Fritz, ez a szelíd lelkű muzsikus magából kikelve kiabált: „So eine Schweinerei!” Más hangok is hallatszottak összevissza. Közben folyton nőtt az internáltak száma, és a csodálatos az volt, hogy mind csak a noirmoutier-iek gyülekeztek. A megnőtt tömeg visszasodorta a katonákat a kapu alá, akik nem mertek fegyverükhöz nyúlni, mert az adminisztrátor és őrmesterek nem voltak a citadellában, s nem volt, ciki parancsoljon nekik.

Mikor a katonák visszavonultak, az internáltak csoportja is beljebb húzódott az udvarra, és úgy látszott, hogy valaki körül csoportosulnak, s magukkal viszik.

Auertől, az egyik osztrák pincértől azután megtudtam mindent. Bistrán Demeter, noirmoutier-i szokásaihoz híven, mikor a holdvilág miatt nem tudott elaludni, kijött a kis kazamatából, ahol lakott, s körsétára indult, hogy a távollevőkkel titkos prófétai beszélgetéseket folytasson le. A páros kazamaták oldalán katonákba ütközött bele, s azokhoz, valószínűleg magyarul, vészjósló égi igéket intézett arról, hogy jó volna befejezni már a háborút, mert különben elveszti türelmét, s közbenjár az illetékeseknél, hogy büntetésül az egész világot elpusztítsák.

A katonák abban a hitben, hogy részeggel van dolguk (ami Bistránnál egyébként sohasem volt alap nélküli feltevés), bizonyára be akarták zárni. Ebből keletkezett a szóváltás, majd a kiabálás és dulakodás.

Bistránnak rögtön segítségére siettek a páros kazamaták noirmoutier-i internáltjai. Ezek azután a megszorított katonákkal perbeszálltak szegény, őrült Demeterért. Bistránt hol az egyik, hol a másik fél ragadta magához, míg végre a kapunál győzött az internáltak számbeli fölénye, s Demeter testvért véglegesen kiszabadították az örök karmai közül.

A legkülönösebb az egészben az volt, hogy a veszekedés zajára csak noirmoutier-iek jöttek elő. Mintha titkos jelre összebeszéltek volna. Mintha megérezték volna mind, hogy egyik társuk forog veszélyben. Most a holdvilágos udvaron már kivétel nélkül ott volt valamennyi, még a legeldugottabb kazamaták lakói is. Az egész „fekete kolostor”.

Hideg borzongás futott végig rajtam, mikor ezt megállapítottam. Olyan hirtelen kaptam meg a választ lefekvés előtti, kétségbeesett gondolataimra. Hát mégsem volt igazam, a „fekete kolostor” nem vágta szét, a fekete kolostor, ez a rendkívüli, soha nem látott egységes és egyetlen lény él tovább...

Bistránt hamar eltüntették az egyik kis kazamatában. Még az éjjel szörnyű dolgot követtek el rajta, szörnyűbbet, mintha bezárták volna: leborotválták nagy bajuszát, egész szakállerdejét, hogy ne ismerjenek rá a katonák.

Másnap azután az adminisztráció hiába rendezett szigorú nyomozást. Bistránt nem találták sehol. Maradt helyette egy csupasz képű, ragyás, ismeretlen ember, aki úgy iszkolt előlünk, mint a bundájától megfosztott falusi kutya, s akinek még sokáig, hónapokon át sem hitte el senki, hogy egykor nagyszakállú, félelmetes bajuszú, titokzatos grádokkal rendelkező próféta volt.

Csokonai Vitéz Mihály: Dr. Földiről egy töredék

A természet erős bűvárja, az északi Linné
 S a szép Sulzer, ama jó ízlés mestere, Földit,
 Míg ő tiszta szavú lantján Eratónak ölében
 Árpádnak fiait gyönyörűbb hangokra tanítja,
 S felnyitván az egész természetet, öszveseregli
 Tág elméjében az egész holdalji világot,
 Felragadák csuda karjaikon e földi hazából.

Sulzer bévezeté e képződési világba,
 Melybe az ízlésnek felséges temploma mellett
 A gyönyörű lelkek tűndöklenek: a sok idéetlen
 Elme pedig nyomorúlt nyűg közt a porba rikácsol.
 „Jöszte idebb, úgymond, Földim, nesze lant, nesze korbács!
 Ezzel az ízlésnek szentebb törvényire szoktasd
 Polgártársaidat, kik szép tudományra születtek;
 Mert lát'd mennyi magyar vagyon itt: de – de mennyi pedántok,
 Névnapi rigmisták, szélalmok nyüzsgenek itten,
 Akik ezen helynek nagy mérészelve tapodják
 Szent küszöbét! Itt a korbács, verj görbe nyakokra.”
 Lantját megköszöné, korbácsát másnak ajánlá.

Ekkor gyenge babért fűzvén gondlepte fejére,

Felveszi őt Linné, és minden földi teremtet
 Feljűlről neki megmutogat, valamit csak az égnek,
 Földnek, tengernek tág gyomra magába befoglal.
 Egy nagy öregbítő csövet adván nékie, így szól:
 „Látod-e, mely kicsiny itt a föld, félrésze vizekkel
 Béfoglalva setét zöldes, félrésze világos,
 S mint félérésű citrom hintálva tulajdon
 Terhe nyomásától, lóg a nagy semminek ágán.
 Mennyi piciny férgek mászkálnak rajta, balénák,
 Hány bogarak járnak túl? mind bérci vadökrök,
 Mind elefántok azok; kik közt a büszke halandók,
 Mint a hangyafiak, hitvány munkába nyüzsögnek.
 Úgye csekélység így minden? Most már az üvegcsőt
 Megfordítva tekintsd: ím, a végetlen üregben
 Földi hazád mértéketlen nagy tengelye végén
 Tágos gőzgömböt, hóbérceket, öszvetoluló
 Tengereket sok ezer mértföldnyire mint hemperget.
 Látsz-e amott egy rettenetes csudaállatot? ímé,
 Mint amaz egyszarvú fenevad, mérgébe kietlen
 Lábaival tombol, szemeit borzasztja dühösség.
 Mint mérsékli kemény szarvát fenyegetve, hogy azzal
 Vagy tőlgyfát vagy vén jegenyét csapjon le derékba.
 Gondolod-é, mi ez a Behemót? Egy lyánka kezéből
 Kisded teste miatt kicsuszamlott két-napi bolha.”

Csokonai Vitéz Mihály: Az ember, a poézis első tárgya

Óh, mely örömben folytak el ekkorig
 Zsengére nyíló napjaim! óh, miként
 Érzém, hogy élni s Tháliának
 Rózsanyakán enyelegni édes!

Víg borzadással jártam el a görög
 Szépségek és a római nagy világ
 Pompás maradványit; s ezeknek
 Sírja felett az olasz negédes

Kertjébe szedtem drága narancsokat!
A franc mezőket láttam; az Álbion
Barlangiban s a német erdők
Bérceiben örömet találtam.

Olykor hevítvén lelkemet is belől
Új képzelések s büszke vetélkedés,
Lantot ragadtam, s a lapályos
Dácia térmezején danolván,

A földnek aljáról felemelkedém;
A felleg elnyelt, mennyei képzetim,
Mint a habok, felfogtak, s úsztam
Gondolatim csuda tengerében.

„Mérész halandó! lelkesedett iszap!”
Így zenge hozzám egy levegői hang,
„Szentségtelen létedre nem félsz
Angyali pitvarokat tapodni?”

*Ki vagy, miért vagy, hol lakol? és kinek
Számára mozgasz? s végre mivé leszel?*
Míg ezt ki nem vizsgálod, addig
Por vagy, az is leszel.” E szavára,

Mint lenge párák éjjeli csillaga,
A tágas éther mennyezetén alól
Sebes bukással földre hullván,
Csak csupa por, hamu lett belőlem.

Húrok

Nándi Mihály: Kortárs vagy zene?

Hallgatom a kortárs zenei művet. Fuvolát fújnak azzal az egyhangúsággal, amellyel egykor a villamoskalauz sípja szólt. De annak értettük a funkcióját: indulhat a villamos, nincs több felszálló. E mögött a fuvolahang mögött – amelynek az lenne a funkciója, hogy engem szórakoztasson, elbűvöljön, vagy elgondolkoztasson – ütemtelenül szól egy dob is. Itthon vagyok,

sem a szakaszjegyemet, sem az átszállót nem tudom beváltani. Továbbengedem a szerelvényt – kikapcsolom a rádiót.

Úgy ötven esztendővel ezelőtt, szilveszterkor a Nagykörúton fordítva közlekedtek a villamosok, akkor kaptam egy trombitát, és csak fújtam, fújtam, magam örömeire, persze. A szüleim egy idő után megkértek, hogy ne fújjam tovább. A papírtölcsér tönkrement, de a sípot megmentettem. Rájöttem, remek lesz, ha miközben fújom, összeütök két lábosfedőt. Na, ebbe azért bele kellett vinni valami ritmust, a zenebonára előjött a szobából a nagymamám, könnye is kicsordult nevéttében, amikor meglátott.

Lábosfedő, kútszivattyú, lift hangja igazából, szintetizátoron vagy akusztikus hangszeren előcsikarva. Mint zenehallgató, ötven év alatt nagyon sokat fejlődtem, értem a dodekafóniát, elgyönyörködtetnek Webern művei. Az már kevésbé, ha száz év után, mint valami felül nem múlható modernizmust alkalmazza valaki a módszerét, amikor már úgy ötven éve Lutoslawskynak is vissza kellett fordulnia a tizenkétfokúság ösvényéről, mert a végére ért. Igazán sajnálom, bizonyos értelemben még tágabbra nyitotta a bartóki világot, de annak a határain túl megtorpant.

Léteznek határok. Nagyon érdekelnek a zeneszerző tehetségek, de azt elutasítom, hogy a „kortárs zenét” ethosszá tegyék. Liszt Ferenc is kortárs zenét írt és játszott a XIX. században, meg is botránkoztatott vele nem keveseket. De a progressziót és nem a regressziót képviselte. Liszt példátlan módon támogatta a kortársait, így Wagnert, Saint-Saënt, Grieget, akik egytől-egyig komponista óriások lettek. Ám Lisztről maradt fenn az az anekdota is, hogy midőn egy ifjú tanítvány jelentkezett nála, és klimpírozott valamit a zongorán, a nagy zenepedagógus udvariasan megkérte: jöjjön vissza egy év múlva.

Vörösmarty Mihály: Liszt Ferenchez

Hírhedett zenésze a világnak,
 Bárhová juss, mindig hű rokon!
 Van-e hangod e beteg hazának
 A velőket rázó húrokon?
 Van-e hangod, szív háborgatója,
 Van-e hangod, bánat altatója?

Sors és bűneink a százados baj,
 Melynek elzsibbasztó súlya nyom;
 Ennek láncain élt a csüggedett faj
 S üdve lőn a tettlen nyugalom.
 És ha néha felforrt vérapálya,

Láz betegnek volt hiú csatája.

Jobb korunk jött. Újra visszaszállnak,
Rég ohajtott hajnal keletén,
Édes kínja közt a gyógyulásnak,
A kihalt vágy s elpártolt remény:
Újra égünk őseink honáért,
Újra készek adni életet s vért.

És érezzük minden érverését,
Szent nevére feldobog szivünk;
És szenvedjük minden szenvedését,
Szégyenétől lánggra gerjedünk;
És ohajtjuk nagynak trónusában,
Boldog – és erősnek kunyhájában.

Nagy tanítvány a vészek honából,
Melyben egy világnak szíve ver,
Ahol rőten a vér bíborától
Végre a nap földerűlni mer,
Hol vad árján a nép tengerének
A düh szörnyei gyorsan eltűnének;

S most helyettök hófehér burokban
Jár a béke s tiszta szorgalom;
S a művészet fénylő csarnokokban
Égi képet új korára nyom;
S míg ezer fej gondol istenésszel;
Fárad a nép óriás kezével:

Zengj nekünk dalt; hangok nagy tanárja,
És ha zengesz a múlt napiról,
Légyen hangod a vész zongorája,
Melyben a harc mennydörgése szól,
S árja közben a szilaj zenének
Riadozzon diadalmi ének.

Zengj nekünk dalt, hogy mély sírjaikban
Őseink is megmozduljanak,
És az unokákba a halhatatlan
Lelkeikkel visszaszálljanak.
Hozva áldást a magyar hazára,
Szégyent, átkot áruló fiára.

És ha meglep bús idők homálya,

Lengjen fátyol a vont húrokon;
 Legyen hangod szellők fuvolája,
 Mely keserg az őszi lombokon,
 Melynek andalító zengzetére
 Fölmerül a gyásznak régi tére;

S férfi karján a meggondolásnak
 Kél a halvány hölgy, a méla bú,
 S újra látjuk vészeit Mohácsnak,
 Újra dúl a honfiháború,
 S míg könyekbe vész a szem sugára,
 Enyh jön a szív késő bánatára.

És ha honszerelmet költenél fel,
 Mely ölelve tartja a jelent,
 Mely a hűség szép emlékezetével
 Csügg a múlton és jövőt teremt,
 Zengj nekünk hatalmas húrjaiddal,
 Hogy szivekbe menjen által a dal;

S a felébredt tiszta szenvedélyen
 Nagy fiakban tettek érjenek,
 És a gyenge és erős serényen
 Tenni túrni egyesüljenek;
 És a nemzet, mint egy férfi, álljon
 Érc karokkal győzni a viszályon.

S még a kő is, mintha csontunk volna,
 Szent örömtől rengedezzen át,
 És a hullám, mintha vérünk folyna,
 Áthevülve járja a Dunát;
 S ahol annyi jó és rossz napunk tölt,
 Lelkesedve feldobogjon e föld.

És ha hallod, zengő húrjaiddal
 Mint riad föl e hon a dalon,
 Melyet a nép millió ajakkal
 Zeng utánad bátor hangokon,
 Állj közénk és mondjuk: hála égnek!
 Még van lelke Árpád nemzetének.

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Filler u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ISSN 2063-4285

Elérhetőség

Szerkesztőség: szerkesztoseg@marcius15.hu

Webmester: webmaster@marcius15.hu

www.marciustizenotodike.hu - © 2010-2020 Marczius Tizenötödike. Minden jog fenntartva!